

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

ПАТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»,
01601, м. Київ, вул. Мечникова, 3,
тел.: 38044 5938362,
e-mail: lesia.m032012@gmail.com.

Анотація. У статті визначена сутність процентної політики банку, її складові елементи, основні принципи та передумови формування. Визначено зовнішні та внутрішні фактори, які впливають на величину процентних ставок за кредитним та депозитними операціями. Конкретизовано методи управління процентними ризиками, які повинні визначатися в процентній політиці фінансових установ та сприяти їх мінімізації. Запропоновано методику по мінімізації процентного ризику. Аналізується можливість оптимізації процентної політики банків, визначені підходи банківського нагляду до контролю параметрів процентної політики банків.

Ключові слова: процентна політика, процент, процентний ризик, процентна ставка, облікова ставка.

Marynyuk L.V.

BANK'S INTEREST RATE POLICY IMPROVEMENT

PJSC «BANK CREDIT DNEPR»,
Mechnikov str., 3, Kyiv,
01601, Ukraine,
tel.: 380445938362,
e-mail: lesia.m032012@gmail.com.

Anotation. The article explains the purpose of the bank's interest rate policy, its components, basic principles and prerequisites for the formation. Defined internal and external factors that affect the amount of interest rates on credit and deposits. Are specified interest rate risk management techniques that should be determined in the interest of financial institutions and policies contribute to minimize them. A method to minimize interest rate risk. The possibility of optimization interest policy of banks by banking supervisory approaches to the control of the parameters of interest policy banks.

Key words: interest rate policy, rate, interest rate risk, interest rate, discount rate.

Вступ. Процентна політика являється одним з ключових факторів, які визначають динаміку ресурсної бази та активів банку і, відповідно, впливають на показники рентабельності їх діяльності. Вона формується як під впливом зовнішніх умов функціонування банків, так і через внутрішні для кожного конкретного банку управлінські і операційні причини. В статті проаналізована можливість оптимізації процентної політики банків України, поліпшення ефективності кредитного процесу. Визначено фактори, що впливають на рівень процентної ставки. Значну увагу звернуто на способи мінімізації процентного ризику.

Дослідженням питань процентної політики займалися багато зарубіжних і вітчизняних науковців. Серед авторів можна виділити Д. Тейлора, О. І. Корчагіна, В. С. Стельмах, В. І. Міщенко, О. М. Булавка, В. В. Зимовець [3], Батракова Л. Г. [1], Жигилій О. О. [2] та багато інших. Але на сьогоднішній день чимало аспектів дії процентної політики залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, малодослідженим є питання причинно-наслідкового зв'язку між грошово-кредитною політикою Національного банку України та ситуацією на грошовому ринку країни. Тому існує потреба в подальшому вивченні формування процентної політики, яка б давала змогу банку отримувати прибуток та залучати нових клієнтів.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз елементів процентної політики банку, чинників, які впливають на величину процентної ставки з метою залучення

клієнтів, отримання прибутку та мінімізації процентного ризику, методи зниження процентних ставок за активно-пасивними операціями.

Результати. В сучасному світі банки відіграють провідну роль в мобілізації та перерозподілі капіталу, акумуляції тимчасово вільних коштів та наданні позичок з метою отримання прибутку. Важливим фактором фінансової стійкості банку є вірне управління його ризиками, одним з яких є ризик, пов'язаний зі змінами процентних ставок за активними та пасивними операціями. Процентна політика характеризує складні механізми регулювання інвестиційної та ощадної політики банку, має регулювати значення процентних ставок за кредитами та депозитами та встановлювати їх на рівні, що забезпечує рентабельність банківських операцій та еластичність до витрат, забезпечує взаємозв'язок між активними та пасивними операціями за строками та сумами, підтримує ліквідний баланс, мінімізує процентний ризик.

На підставі тенденцій розвитку грошових ринків в сучасній економіці важливо зазначити, що поряд з ринковою ціною відсоткові ставки є одним з найбільш важливих інструментів економічного простору, які дають змогу оцінювати динаміку економічних процесів [5].

Згідно Закону України «Про Національний банк України», процентна політика Національного банку – це регулювання Національним банком попиту та пропозиції на грошові кошти як через зміну процентних ставок за своїми операціями, так і шляхом рекомендацій щодо встановлення процентних ставок за активними та пасивними операціями банків з метою впливу на процентні ставки суб'єктів грошово-кредитного ринку та дохідність фінансових операцій [4]. Важливу роль у процентній політиці відіграє облікова ставка центрального банку, яка є офіційною ставкою та орієнтиром для суб'єктів господарювання офіційної вартості ресурсів. Облікова ставка Національного банку – це один з монетарних інструментів, за допомогою якого Національний банк встановлює для суб'єктів грошово – кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових коштів на відповідний період, і є основною процентною ставкою, яка залежить від процесів, що відбуваються в макроекономічній, бюджетній сферах та на грошово – кредитному ринках [4]. Іншими словами, це сукупність заходів по регулюванню економічних відносин через управління процентними ставками. Зимовець В. В. пояснює облікову ставку як інструмент грошово-кредитної політики, що полягає у зміні відсотків за кредитами та депозитами, що їх надає центральний банк комерційним банкам [3]. На макроекономічному рівні процентна політика являє собою сукупність заходів, які спрямовані на забезпечення рентабельності банківської системи та забезпечення оптимальних темпів розвитку економіки. На макrorівні її регулювання здійснює центральний банк. Процентна політика Національного банку України визначається завданнями та цілями грошово-кредитної політики держави, а та, в свою чергу – процесами, що відбуваються в економіці, та тими завданнями, що ставляться на певних етапах її розвитку.

Процентна політика утворює один з важливих елементів кредитних відносин та визначає механізм плати за кредит. Вона направлена на максимізацію чистого процентного доходу від банківських операцій, страхування кредитного ризику та управління ліквідністю балансу банку. Процентна політика являється одним з найефективніших елементів впливу, що є в запасі центрального банку, що дає змогу оперативно коригувати параметри грошового ринку. На сьогоднішній день актуальною проблемою банківських установ є формування такої процентної політики, яка б забезпечувала банку необхідний рівень прибутку та приваблювала достатню кількість клієнтів. Хоча багато науковців розглядають процентну політику зі сторони кредитної спрямованості, ефективність функціонування позичкових відносин основним чином залежить від формування депозитної бази, тобто встановлення оптимальних процентних ставок за депозитами. Тому процентну політику варто розглядати як тактику та стратегію банку відносно формування оптимальних процентних ставок за депозитами і кредитами,

направлену на забезпечення його ліквідності, фінансової стійкості та прибутковості. При визначенні оптимальних конкурентоспроможних процентних ставок банкам потрібно враховувати ряд факторів:

- частину залучених активів банк зобов'язаний зберігати в вигляді обов'язкових резервів, що не приносять реального доходу;
- частину активів банк має направляти на формування резервів на кредитні ризики, які не приносять реального доходу;
- по частині кредитних договорів відбуваються прострочки платежів, а деякі кредити являються безнадійними.

Виділяються наступні принципи процентної політики банку, що являють собою сукупність базових умов, які визначають цілі та направленість відносно реалізації матеріальних інтересів кредиторів щодо передання коштів у тимчасове користування та врахування додаткових бонусів для вкладників:

- максимізація процентної маржі, що визначається як різниця між процентними доходами по кредитним операціям та процентними витратами на формування депозитного портфелю;
- встановлення диференційованих процентних ставок, які забезпечують рентабельність банківських операцій;
- рівень процентних ставок по операціям комерційних банків повинен знаходитись у безпосередній залежності від стану попиту на кредитні ресурси. Усіляке зростання попиту повинно визначати ступінь підвищення процентних ставок як по активним, так і по пасивним операціям банку;
- зміна розміру процентних ставок відповідно до умов договору та клієнта;
- встановлення рівня процентних ставок по кожній операції має договірний характер;
- паралельне регулювання рівня процентних ставок за кредитними та депозитними операціями;
- величина процентної ставки повинна бути пов'язана із строками зберігання коштів на вкладах, а по кредитних операціях – із строком надання позики. Ціллю встановлення залежності процента від строків зберігання є подальше залучення коштів від населення на більш довгі строки;
- при формуванні процентної політики варто звертати увагу і на індекс вартості життя. В Україні не проводиться індексація вкладів, хоча в минулому ця методика практикувалася і в нашій країні. В багатьох зарубіжних країнах банки використовують вклади, які пов'язані з індексом вартості життя. Тобто, грошовий вклад повертається власнику з перерахуванням, що здійснено з врахуванням підвищення індекса вартості життя за минулий рік.

Для визначення ефективної процентної політики вищенаведені принципи слід застосовувати в комплексі, а не поодиночі.

При формуванні процентної політики враховують такі фактори як, депозитна ставка має бути привабливою для потенційних клієнтів банку та процентна ставка не має різко перевищувати нижню межу процентної маржі між активними та пасивними операціями. Так, станом на грудень 2014 року, середня вартість строкових депозитів в національній валюті на банківському ринку становить 7,9 %, а в іноземній валюті – 6,7 %. А середня вартість за кредити в національній валюті на ринку банківських послуг становить 17,5 %, в іноземній валюті – 7,8 %. [8 САЙТ]. Для прикладу, в ПАТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО», залежно від терміну оформлення грошового вкладу в гривні, ставка коливається від 20 % річних строком на один місяць до 22 % річних терміном на 380 днів; в доларах вартість оформлення депозиту дорівнює 6 % річних, строком на 1 місяць та 10% річних – строком на 380 днів; в євро 5% та 9 % річних відповідно.[9] ПАТ «Діамантбанк» надає такі умови на залучення тимчасово вільних коштів населення: від 19 % до 20,5% річних залежно від суми розміщення вкладу в гривні, в доларах вартість депозиту становить від 8,25% річних

до 9% річних, а в євро – 6% річних – 6,75% річних відповідно. [10]. Для порівняння, ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» надає кошти в тимчасове користування за 25 % річних. [11]. В АТ «УкрСиббанк» вартість за надання коштів в кредит варіюється від 15,8% річних до 18,6% [12].

Для встановлення рівня процентної ставки мають бути враховані макроекономічні та мікроекономічні фактори. Вони зумовлюють можливості покриття витрат банку, отримання прибутку та управління ризиками за проведені операції. Внутрішніми чинниками являються термін використання позики, сума позики, надійність та репутація клієнта, взаємовідносини банку з клієнтом, рівень прибутковості банку, розмір банку та його тип, розташування банку та ін. Проте, для ефективної та надійної процентної політики банку недостатньо враховувати лише мікроекономічні фактори. Тож невід'ємною частиною процентної політики банку являється і комплекс макроекономічних чинників. Основним є рівень державного регулювання ставок на ринку, тобто, вплив державних регулятивних органів, а саме Центрального банку, за допомогою адміністративних чи економічних методів. Нині, в умовах змінної економічної кон'юнктури та високої мінливості потоків капіталу економіка дуже чутлива до змін розміру іноземних процентних ставок. Тому Національному банку України необхідно при проведенні облікової політики зважувати на різницю між процентними ставками всередині країни та за її кордоном. Дисконтна політика має пом'якшувати дисбаланс між процентними ставками за активами в національній та іноземній валютах.

Зміна розміру рефінансування являється сигналом для фінансового ринку, дає його членам інформацію відносно оцінки рівня інфляції. Тож під час розробки процентної політики банки мають враховувати на рівень ставки рефінансування, так як процентна ставка є головним інструментом реалізації важливих цілей та пріоритетів банку. При формуванні процентної політики банк має:

- визначати процент за кредитами з урахуванням темпів інфляції;
- створювати систему процентних ставок, які максимально стимулюють раціональне використання кредитів;
- пов'язувати офіційну ставку процента з попитом і пропозицією кредитних ресурсів;
- рахувати надбавку до офіційної ставки Національного банку України в залежності від фінансового стану позичальника;
- враховувати різні варіанти нарахувань процентів в залежності від типу клієнта, строку кредиту, суми кредиту тощо;
- прогнозувати процентний ризик [7].

На жаль, в період затяжної фінансово-економічної кризи такі регулятивні методи не набули того рівня і ефективності. І, хоча розмір облікової ставки Національного банку України і враховується банком при визначенні кредитної процентної ставки, він скоріше носить інформативний характер замість регулятивного.

Наступним фактором є зміна попиту та пропозиції на банківські позики, тобто, зміна динаміки на кредитному ринку. Коли відбувається етап економічного зростання, процентні ставки на кредити зростають, відповідно, коли проходить економічний спад – ставки зменшуються.

Третім чинником є темп зростання інфляції, який має прямий вплив на формування процентної політики та відображає рівень прибутковості банків. Якщо спостерігається високий темп інфляції, то відбувається зростання процентних ставок через підвищення цінних ризиків для кредиторів. Інфляція визначає той мінімальний рівень відсоткової ставки, який власник коштів хоче отримати за надання їх у кредит [6].

Останнім фактором являється величина бюджетного дефіциту. Цей чинник є ключовим з боку врахування динаміки попиту на кредитні ресурси з боку держави, що безпосередньо впливає на величину ринкових процентних ставок.

Отже, врахування всіх необхідних факторів впливу в процесі формування процентної політики банку має бути механізмом досягнення адекватності процентної ставки за кредитами реальним умовам функціонування банківської установи, а також ситуації в конкретний період часу. Чим більше чинників враховується при розробці процентної політики банку, тим більше можливостей для вдалої реалізації кредитної справи.

Разом з тим, з розвитком інфраструктури фінансового ринку, розширенням складу фінансових інструментів, які забезпечують рух грошових коштів в економіці, зростання конкурентної боротьби між різними рівнями кредитної системи зміна процентної ставки може стати важливим інструментом впливу на ефективність кредитної діяльності банків, так як спостерігається чіткий взаємозв'язок зміни процентних ставок між активними і пасивними операціями. Врівноваженість активно-пасивних операцій має прямий вплив на рівень прибутковості банків та на рівень процентного ризику, яких супроводжує депозитні та кредитні операції.

Врахування динаміки змін у процентних ставках за кредитно-депозитними операціями зумовлює необхідність врахування вартості формування ресурсного потенціалу та кон'юктури ринку відносно процентних ставок. Варто зазначити, що у випадку зниження процентних ставок банк отримує в користування значно дешевші ресурси, але видача кредитів відбувається під нижчі проценти, що призводить до зниження обсягу валового доходу. При зростанні процентних ставок за кредитами прибуток за кредитними операціями зростає, але підвищується і вартість за формування ресурсної бази [14]. Отже, основною причиною, яка визначає ймовірність втрат банку внаслідок коливання процента пов'язана з дисбалансом змін у доходах від активів з відповідними змінами витрат, які пов'язані з залученням ресурсів для кредитних операцій. Цьому сприяють такі фактори, як неврахування у кредитному договорі можливих змін процентних ставок, встановлення єдиного процента протягом всього терміну банківської позики, невірне визначення ціни за кредит та відсутність альтернативних підходів до формування ціни за кредитами та вдалих систем оцінки процентних ризиків. Ризик зміни процентної ставки – це наявний або потенційний ризик для надходжень або капіталу, який виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок [8]. Цей ризик впливає як на прибутковість банку, так і на економічну вартість його активів та зобов'язань. На сучасному банківському ринку стратегія управління процентним ризиком становить важливе завдання спеціальних банківських комітетів – так званого Комітету по управлінню активами і пасивами, основною ціллю якого є захист прибутку банку від негативного впливу різких коливань процентної ставки.

Управління процентним ризиком передбачає використання різних методів та дій, які спрямовані на зменшення ризику втрати прибутку внаслідок змін процентних ставок:

- управління ліквідністю банку, де основна увага лежить на дотриманні балансу між розміром процентної ставки за кредитними та депозитними операціями, балансування строків та обсягів залучення і розміщення фінансових активів, потоків надходжень і витрат;

- встановлення ліміту розриву у строках активних та пасивних операцій банку, що дозволяє регулювати виключно строкову структуру кредитних вкладень і зобов'язань, та очікування банку відносно динаміки ринкових процентних ставок;

- передача процентного ризику іншій стороні шляхом купівлі – продажу похідних фінансових інструментів (ф'ючерсів, свопів, опціонів), які повинні зменшити ймовірність втрат банку від коливання ринкових процентних ставок;

- трансфертне ціноутворення, яке полягає у визначенні трансфертної ціни за кожним рахунком, пов'язаним з рухом фінансових ресурсів в момент його відкриття [13].

Ефективна процентна політика банку насамперед полягає в тому, щоб розробити стратегію по мінімізації процентного ризику та отримання прибутку, а не максимальна дохідність від фінансових операцій при заздалегідь визначеному рівні ризику. Нині такий

підхід є новаторський, але на сьогоднішній день, в умовах глибокої фінансової рецесії, підтримується вітчизняними банкірами, які аргументують важливість формування всіх елементів процентної політики, яка являється невід'ємною та важливою складовою цінової стратегії для того, щоб ефективно поєднати банк з позичальниками та власниками вільних фінансових ресурсів.

Висновки. Отже, у діючих ринкових умовах важливою фінансовою проблемою є становлення ефективної процентної політики. Процентна ставка являється одним з інструментів, який з усіх сторін охоплює практичну сторону реалізації інтересів банку як кредитора з одного боку, та банку як позичальника з іншого. Це зумовлює необхідність формування процентної політики банків з урахуванням її складових елементів, методів ціноутворення по активних і пасивних операціях, управління процентним ризиком. Однією з головних функцій банківської системи є раціональний розподіл грошових ресурсів шляхом акумулювання тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання та населення та направлення їх на кредитування реального сектора економіки та мінімізація ризиків при зміні процентної ставки Центральним банком.

1. Батракова Л. Г. Анализ процентной политики коммерческого банка : учебное пособие / Л. Г. Батракова. – М.: Логос, 2002. – 152 с.
2. Жигилій О. О. Роль та значення процентної політики в забезпеченні ефективного функціонування банківської системи України / О. О. Жигилій, В. Ю. Подчесова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць УБС НБУ. – 2011. – №2 (11).
3. Зимовець В. В. Державна фінансова політика економічного розвитку / Владислав Вікторович Зимовець; НАН України; екон. та прогнозув. – К, 2010. – 256 с.
4. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.
5. Кухарук Н. С. Сутність та призначення процентної політики / Н. С. Кухарук, Г. Г. Чмерук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fkd.khivs.edu.ua/>
6. Лепушинський В. Визначальні чинники формування відсоткової ставки за кредитом на макрорівні / В. Лепушинський // Вісник НБУ. – листопад 2012 [Електронний ресурс].
7. Музичка О. М. Організаційно - економічні засади формування процентної політики банку // О. М. Музичка // Науковий вісник – 2014. –1(42).
8. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
9. Офіційний сайт ПАТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО». – Режим доступу : www.creditdnepr.com.
10. Офіційний сайт ПАТ «Діамантбанк». – Режим доступу : www.diamantbank.ua
11. Офіційний сайт ПАТ КБ «ПриватБанк». – Режим доступу : <https://privatbank.ua>.
12. Офіційний сайт АТ «УкрСиббанк». – Режим доступу : <http://www.ukrsibbank.com>.
13. Прасолова, С. Проблеми оцінки та управління процентним ризиком комерційних банків: актуальні аспекти [Текст] / С. Прасолова // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 9. – С.36–40.
14. Сердюк Л. В. Підходи до формування процентної політики банку // Л. В. Сердюк, О. О. Калініна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.asconf.com/eng/archive_view/880.

References

1. Batrakova, L. *Analysis of the interest rate policy of the commercial bank*. Moscow: Logos, 2002. Print.
2. Zhyhyliy, O. "The role and value of interest rate policy to ensure the effective functioning of the banking system of Ukraine." *Financial and credit activities: problems of theory and practice: Coll. Science. UBS works NBU 2 (11) 2011*. Print.
3. Zymovets, V. *State financial policies of economic development*. Kyiv, 2010. Print.
4. On the National Bank of Ukraine. The Law of Ukraine dated 20.05.1999. Web. <bank.gov.ua>.
5. Kuharuk, N. S., and G.G. Chmeruk. "Essence and purpose of interest policy." Web. <http://fkd.khivs.edu.ua/electronic_resource/>.
6. Lepushynskyy, V. "Determinants of the formation of the interest rate on the loan at the macro" *Bulletin of the National Bank 11 (2012)*. Web.
7. Muzychka, A.M. "Organizing economic principles forming the bank's interest rate policy" *Scientific Bulletin 1 (42)(2014)*. Print.
8. The official site of the Bank Credit Dnepr. Web. <www.creditdnepr.com>.
9. The official site of the Diamantbank. Web. <www.diamantbank.ua>.
10. The official site of the Privatbank. Web. <<https://privatbank.ua>>.
11. The official site of the UkrSibbank. Web. <<http://www.ukrsibbank.com>>.
12. The official site of the National Bank of Ukraine. Web. <www.bank.gov.ua>.
13. Prasolova, S.P. "Problems of assessment and interest rate risk management of commercial bank: current aspects." *Bulletin of the National Bank 9 (2010): 36-40*. Print.

14. Serduk L., and A.Kalinina. "Approaches to the formation of the bank's interest rate policy." Web. <http://www.asconf.com/eng/archive_view/880>.

Рецензенти:

Гудзь О. Є. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри управління інноваційною діяльністю Державного університету телекомунікацій;

Войтюк А. В. – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу кредитування, страхування та фінансів підприємств ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН.